

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerinde Risk Yönetimi Terminolojisinin Analizi: 6331 Sayılı Kanun ve ISO Standartları Karşılaştırması

Kaan Koçali*

*) İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı, İstanbul,
Elmek: kkocali@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1329-6176.

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi terminolojisinin kavramsal belirsizlik üretip üretmediğini araştırmaktadır. 6331 sayılı Kanun ve ikincil mevzuatta geçen anahtar terimler; ISO 45001, ISO 31000, ISO 31073 ve ILO-OSH 2001 ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Sürekli örnekleme, betimleyici analiz, sözlük tanımı çözümlenmesi, sözcük türetimi ve karşılaştırmalı bileşen analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar mevzuatta “risk değerlendirme”nin tehlike belirleme–analiz/derecelendirme–kontrol tedbiri kararı ekseninde operasyonel tanımlandığını; buna karşın “iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi”, “risk kriterleri”, “kabul edilebilir risk” ve “zarar/sonuç” gibi kavramların süreç ve ölçüt temelli içeriklerinin sınırlı şekilde görünür olduğunu göstermektedir. Ayrıca olay–kaza–iş kazası ve meslek hastalığı ayrımlarının ISO/ILO yaklaşımından farklı kurulması, ramak kala olay yönetimi ile kayıt-raporlama ve kurumsal öğrenme döngülerinde terminolojik kaymalara yol açabilmektedir. Çalışma, risk kriterlerinin gerekçeli biçimde tanımlanmasını ve kontrol hiyerarşisiyle uyumlu ortak bir terminoloji çerçevesi geliştirilmesini önermektedir. Önerilen çerçevenin, risk değerlendirme kalitesini, denetimlerde karşılaştırılabilirliği ve eğitimlerde ortak dili güçlendirerek iş sağlığı ve güvenliği performansının sürdürülebilir iyileştirilmesine katkı sağlayacak ve kurumsal uygulamalarda yorum birliğini artıracığı öngörülmektedir.

Anahtar sözcükler

İş Sağlığı ve Güvenliği, Terminoloji Analizi, Risk Yönetimi, 6331 Sayılı Kanun, ISO 45001, ISO 31000, ISO 31073

Geliş Tarihi: 13 Ocak 2026, Düzeltme Tarihi: 22 Nisan 2026, Kabul Tarihi: 24 Nisan 2026

Analysis of Risk Management Terminology in Occupational Health and Safety Management Systems: Comparison of Law No. 6331 and ISO Standards

Kaan Koçali*

*) Istanbul Gelisim University, Istanbul Gelisim Vocational School, Occupational Health and Safety Program, Istanbul,
email: kkocali@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1329-6176.

Abstract

This study investigates whether the terminology used in risk management within occupational health and safety management systems in Türkiye generates conceptual ambiguity. Key terms in Law No. 6331 and its secondary legislation were analyzed comparatively with ISO 45001, ISO 31000, ISO 31073, and ILO-OSH 2001. Continuous sampling, descriptive analysis, dictionary definition analysis, word derivation, and comparative component analysis methods were used together. The results show that "risk assessment" is defined operationally in the legislation along the axis of hazard identification-analysis/rating-control measure decision; however, the process and metric-based content of concepts such as "occupational health and safety management system," "risk criteria," "acceptable risk," and "harm/consequence" is only partially visible. Furthermore, the different ways in which the distinctions between incident, accident, occupational accident, and occupational disease are established compared to the ISO/ILO approach can lead to terminological shifts in near-miss management, record-reporting, and organizational learning cycles. The study proposes the reasoned definition of risk criteria and the development of a common terminology framework consistent with the hierarchy of controls. It is anticipated that the proposed framework will contribute to the sustainable improvement of occupational health and safety performance by strengthening the quality of risk assessment, comparability in audits, and common language in training, and will increase consistency in interpretation across organizational practices.

Keywords

Occupational Health and Safety, Terminology Analysis, Risk Management, Law No. 6331, ISO 45001, ISO 31000, ISO 31073

1. Giriş

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanı, teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerindeki dönüşüm ve çalışma biçimlerinin çeşitlenmesiyle birlikte sürekli olarak değişmekte ve güncellenmektedir. Bu değişim, çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunmasına yönelik önleyici yaklaşımların ve yönetsel araçların yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. İSG bilim alanı; mühendislik, tıp, hijyen, ergonomi, psikoloji ve yönetim bilimleri gibi çok sayıda disiplinin kesişiminde yer almakta olup, bu durum alanda yoğun ve çok katmanlı bir terminoloji kullanımını beraberinde getirmektedir (Leso ve ark., 2018:335; Marhavilas ve ark., 2018:2). Ancak bu terminolojik çeşitlilik, gerek akademik çalışmalarda gerekse uygulamada kavramsal belirsizliklere, farklı yorumlara ve uygulama hatalarına yol açmaktadır. Aynı terimlerin farklı disiplinler veya uygulayıcılar tarafından farklı anlamlarda kullanılması, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinin etkinliğini zayıflatmakta ve özellikle karar alma süreçlerinde tutarsızlıklara neden olmaktadır. Bu sorun, son yıllarda İSG yönetim sistemlerinde risk odaklı yaklaşımın temel bir ilke hâline gelmesiyle daha da belirginleşmiştir (Gul, 2018:1724; Pandey 2025:1363).

Risk odaklı yaklaşımın benimsenmesiyle birlikte “teblike”, “risk”, “kaza”, “olay”, “sonuç”, “kabul edilebilir risk” ve “risk değerlendirmesi” gibi kavramlar, İSG yönetim sistemlerinin merkezine yerleşmiştir. Ancak bu kavramların tanımlarına ilişkin belirsizlikler; risk analizi ve değerlendirmelerinin hatalı yapılmasına, önleyici ve düzeltici faaliyetlerin yanlış önceliklendirilmesine ve iş kazası incelemelerinde nedensellik ilişkileri arasında doğru bir bağ kurulmamasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, temel İSG kavramlarının açık, tutarlı ve standartlarla uyumlu biçimde tanımlanması, yalnızca teorik bir gereklilik değil, aynı zamanda uygulamaya yönelik kritik bir zorunluluktur (Reniers ve ark., 2005:131; Marhavilas ve ark., 2021:2; Woodruff, 2025: 348).

Yazılı kaynaklarda, iş sağlığı ve güvenliği alanında kullanılan bazı terimlerin tanımlarına yönelik eleştirel analizler yapılmış ve belirli kavramlar için alternatif tanım önerileri geliştirilmiştir. Bununla birlikte, bu çalışmaların önemli bir bölümü sınırlı sayıda terime

odaklanmakta veya risk yönetimi süreciyle doğrudan ilişkili olmayan kavramları ele almaktadır. Risk yönetimiyle ilişkili temel kavramların bütüncül ve sistematik biçimde ele alındığı çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Diğer yandan, bazı araştırmalarda iş sağlığı ve güvenliği terminolojisi, daha çok dilsel ve çeviri odaklı bir perspektifle incelenmiştir. Bu çalışmalar, terminolojinin dilsel boyutuna önemli katkılar sağlamakla birlikte, mevzuatın uygulanabilirliği ve İSG yönetim sistemlerinin işleyişi açısından gerekli olan kavramsal netliği sağlamada yetersiz kalmaktadır (Cooklin ve ark., 2017:405; Fan ve ark., 2020: 98). Benzer biçimde, bazı çalışmalarda risk kavramına odaklanılmış; farklı standart ve düzenleyici belgelerde yer alan risk tanımlarının öznel yorumlara açık olduğu vurgulanmıştır. Ancak bu çalışmalar da çoğu zaman ulusal mevzuat ile uluslararası standartlar arasındaki terminolojik uyumu bütüncül olarak ele almamaktadır (Kurizhilko ve ark., 2020:68; Waring ve Lemmens, 2024).

Türkiye’de yürürlükte olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, 2012) ve bu kanuna bağlı ikincil mevzuatta yer alan bazı temel kavramların, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (International Organization for Standardization – ISO) tarafından yayımlanan ISO 45001 ve ISO 31000 gibi uluslararası standartlarda kullanılan kavramlarla tam anlamıyla örtüşmediği veya uygulamada farklı biçimlerde yorumlandığı görülmektedir. Bu durum, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde yürütülen risk yönetimi süreçlerinin kavramsal temellerini zayıflatmakta; açıklama, netleştirme ve kavramsal düzeltme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Bu çerçevede, iş sağlığı ve güvenliği alanında kullanılan temel terimlerin, hem ulusal mevzuat hem de uluslararası standartlar bağlamında anlamsal, yapısal ve işlevsel açıdan analiz edilmesi, farklı yorumlamaların önlenmesi ve İSG yönetim sistemlerinin etkinliğinin artırılması açısından önemli bir araştırma problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de yürürlükte olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında kullanılan iş sağlığı ve güvenliği ile risk yönetimine ilişkin temel kavram ve terimlerin, ulusal mevzuat ve uluslararası standartlar doğrultusunda sistematik biçimde analiz edilmesidir. Bu genel

Araştırma makalesi

amaç doğrultusunda çalışma kapsamında aşağıdaki hususlar amaçlanmaktadır:

- ✓ İş sağlığı ve güvenliği alanında sık kullanılan temel terimlerin kavramsal ve anlamsal özelliklerinin ortaya konulması,
- ✓ Söz konusu terimlerin ulusal mevzuat ile uluslararası standartlardaki kullanımlarının karşılaştırılması,
- ✓ Terimler arasındaki kavramsal örtüşmelerin, farklılıkların ve çelişkilerin belirlenmesi,
- ✓ Risk, tehlike, kabul edilebilir risk, risk değerlendirmesi ve kaza gibi temel kavramlara ilişkin daha açık ve tutarlı tanım önerilerinin geliştirilmesi,
- ✓ İş sağlığı ve güvenliği sisteminin, işverenin genel yönetim sistemi içinde risk temelli bir yaklaşım çerçevesinde yeniden konumlandırılmasına yönelik kavramsal bir çerçeve sunulmasıdır.

Yazılı kaynaklarda yer alan çalışmaların önemli bir bölümü, iş sağlığı ve güvenliği terminolojisini bütüncül bir kavramsal sistem içerisinde değil, daha çok belirli terimler üzerinden incelemektedir. Bu durum, alan yazında terminolojik yapının parçalı biçimde ele alındığını ve kavramlar arası ilişkilerin çoğu zaman yeterince tartışılmadığını göstermektedir. Nitekim Taşkaya'nın (2025) "*maruziyet*" kavramını, kavramsal kökenleri ve yasal çerçevesi bağlamında ele alan çalışması, belirli bir terimin tarihsel ve hukuki anlam katmanlarının iş sağlığı ve güvenliği bağlamında nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Koçalı'nın (2022) "*ramak kalı*" terimine ilişkin değerlendirmesi de, uygulamada yaygın olarak kullanılan bir kavramın terminolojik netlik, anlam sınırları ve mesleki kullanım açısından yeniden tartışılması gerektiğini göstermektedir. Bu tür çalışmalar, iş sağlığı ve güvenliği alanındaki terminolojik tartışmalara önemli katkılar sunmakla birlikte, çoğunlukla tekil kavramlar üzerinde yoğunlaşmaları nedeniyle, mevzuat, standartlar ve uygulama dili arasındaki sistematik kavramsal uyumsuzlukları bütüncül düzeyde açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmanın özgün değeri, iş sağlığı ve güvenliği alanında kullanılan terminolojiyi yalnızca tanımlayıcı bir yaklaşımla ele almak yerine, risk yönetimi temelli, karşılaştırmalı ve bütüncül bir perspektifle incelemesinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca çalışma, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinin kuramsal temellerine katkı sunmayı amaçlayan bu çalışma; sahadaki uygulayıcılar, yasa koyucular ve akademik çevreler için bütünleştirici bir kavramsal çerçeve çizmeyi hedeflemektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca akademik bir tartışma sunmakla kalmayıp, Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının geliştirilmesine yönelik politik ve yönetsel düzeyde de kullanılabilir bir çerçeve ortaya koymaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Materyalleri ve Yöntemi

Çalışmada, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi terminolojisinin kapsamlı ve sistematik biçimde analiz edilebilmesi amacıyla nitel araştırma desenine dayalı çok yöntemli yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmada kullanılan temel yöntemler Kemp ve ark. (2018) ve Ghanad (2023)'ün çalışmalarında belirttiği sürekli örnekleme yöntemi, betimleyici analiz, sözlük tanımlarının analizi, sözcük (kelime) türetimi analizi ve karşılaştırmalı bileşen analizi yöntemleridir. Bu yöntemler, iş sağlığı ve güvenliği alanında kullanılan terimlerin yalnızca tanımsal değil, aynı zamanda anlamsal, yapısal ve işlevsel boyutlarıyla değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Araştırma sürecinde ayrıca gözlem, genelleme, sınıflandırma ve karşılaştırma gibi genel bilimsel yöntemlerden yararlanılmıştır. Bu yöntemler aracılığıyla, ulusal mevzuat ile uluslararası standartlarda yer alan terminolojinin sistematik biçimde çözümlenmesi ve aralarındaki benzerlikler ile farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma dört aşamada gerçekleştirilmiştir:

- ✓ İş sağlığı ve güvenliği literatürünün analizi: Ulusal mevzuat, uluslararası standartlar ve konuya ilişkin bilimsel yayınlar incelenerek iş sağlığı ve güvenliği ile risk yönetimi terminolojisinin genel çerçevesi belirlenmiştir.
- ✓ Analiz edilecek terimlerin seçimi: Risk yönetimi sürecinin temelini oluşturan ve iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde sıklıkla kullanılan "*tehlike*", "*risk*", "*mesleki risk*", "*kabul edilebilir risk*", "*olay*", "*kaza*", "*risk değerlendirmesi*" ve "*risk yönetimi*" gibi anahtar terimler çalışma kapsamına alınmıştır.

- ✓ Terim ve terminoloji kavramlarına yönelik yaklaşımların analizi: Seçilen terimlerin sözlük tanımları, mevzuattaki kullanımları ve standartlardaki karşılıkları incelenmiş; terimlerin sözcüksel-anlamsal ve yapısal özellikleri değerlendirilmiştir.
- ✓ Genel sonuçların ve ileri araştırmalara yönelik çıkarımların oluşturulması: Elde edilen bulgular doğrultusunda, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi terminolojisinin daha tutarlı ve işlevsel hâle getirilmesine yönelik değerlendirmeler ve öneriler geliştirilmiştir.

2.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerinde Risk Yönetimi Terminolojisinin Dayandığı Temel Belgeler

İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi kavramının ve buna ilişkin terminolojinin şekillenmesinde, hem ulusal mevzuat hem de uluslararası standartlar belirleyici rol oynamaktadır. Bu çalışmada analiz edilen temel belgeler ve bu belgelerin iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerindeki işlevleri Çizelge 1’de özetlenmiştir.

Çizelge 1. Analiz Kapsamındaki Temel Belgeler ve Amaçları.

Belge Adı	Belgenin Amacı
ISO 45001:2018 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri	İSG yönetim sistemi için gereklilikleri belirler; tehlikelerin belirlenmesi, risklerin değerlendirilmesi ve kontrolü yoluyla güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları oluşturulmasını amaçlar.
ISO 31000:2018 Risk Yönetimi – İlkeler ve Kılavuz	Risk yönetimine ilişkin evrensel ilkeleri ortaya koyar; her kuruluştaki ve karar düzeyinde uygulanabilir bir çerçeveye sunar.
ISO 31073:2022 Risk Yönetimi – Terimler Sözlüğü	Risk yönetimine ilişkin kavramların ortak ve tutarlı biçimde anlaşılmasını sağlamak amacıyla terminolojik altyapı sunar.
ILO-OSH 2001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Rehberi	Uluslararası düzeyde kabul görmüş İSG yönetim sistemi ilkelerini ortaya koyar; ulusal politikalar ve kurumsal uygulamalar için rehber niteliğindedir.
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmî Gazete, 2012)	Çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunmasına yönelik temel yasal çerçeveyi belirler; risk değerlendirmesi ve önleyici yaklaşımı zorunlu kılar.

Risk yönetimi terminolojisinin genel çerçevesi ise ISO 31000:2018 – Risk Yönetimi: İlkeler ve Kılavuzu ile belirlenmiştir. Bu standart, sektörden bağımsız ve evrensel bir risk yönetimi yaklaşımı sunmakta; riskin tanımlanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve ele alınmasına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır. ISO 31000’ın terminolojik altyapısı ise ISO 31073:2022 – Risk Yönetimi Terimleri Sözlüğü ile güncellenmiş ve risk kavramlarının ortak bir dil üzerinden anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour

Özellikle “iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi” kavramı, ilk olarak İngiliz Standartlar Enstitüsü (British Standards Institution - BSI) (1999) tarafından OHSAS 18001:1999 – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri standardında sistematik bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu standartta, tehlikelerin belirlenmesi, risklerin değerlendirilmesi ve risklerin kontrol altına alınması, yönetim sisteminin temel bileşenleri olarak ele alınmıştır. Daha sonra bu yaklaşım, Uluslararası Standartlar Teşkilatı (International Organization for Standardization - ISO) (2018) tarafından yayımlanan ISO 45001:2018 – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı ile geliştirilmiş ve risk temelli düşünce yaklaşımı daha açık biçimde vurgulanmıştır.

ISO 45001:2018 standardı, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemini; kuruluşun genel yönetim sistemiyle bütünleşik, çalışanlar için güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları oluşturmayı amaçlayan dinamik bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, risklerin yalnızca belirlenmesini değil, aynı zamanda sistematik olarak yönetilmesini ve sürekli iyileştirilmesini esas almaktadır.

Organization – ILO) tarafından (2001) yayımlanan ILO-OSH 2001 – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerine İlişkin Rehber İlkeler, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinin oluşturulması ve uygulanmasına yönelik uluslararası düzeyde kabul görmüş bir çerçeve sunmaktadır. Bu belge, devletlerin ulusal İSG politikalarını geliştirmesine ve kuruluşların kendi yönetim sistemlerini yapılandırmasına rehberlik etmektedir.

Yapılan analizler sonucunda, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde kullanılan

maruziyet terminolojisinin; ulusal mevzuat ile uluslararası standartlar arasında kavramsal örtüşmeler içermekle birlikte, bazı temel terimlerde anlamsal ve işlevsel farklılıklar barındırdığı tespit edilmiştir. Özellikle risk, mesleki risk ve risk değerlendirmesi kavramlarının, 6331 sayılı Kanun'da daha sınırlı ve uygulamaya dönük biçimde ele alındığı; buna karşılık ISO 45001 ve ISO 31000 standartlarında bu kavramların daha sistematik ve süreç odaklı bir çerçevede tanımlandığı görülmektedir. Bu bulgular, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi süreçlerinin etkinliğinin artırılabilmesi için, terminolojik netliğin ve mevzuat–standart uyumunun güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3. Bulgular ve Tartışma

Bulgular ve tartışma kısmında, 6331 sayılı Kanun ve ikincil mevzuatta yer alan risk yönetimi terminolojisinin yapısı; ISO 45001, ISO 31000, ISO 31073 ve ILO-OSH 2001 çerçeveleriyle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmaktadır. Analiz, seçilen anahtar terimlerin (ör. risk, risk değerlendirmesi, kabul edilebilir risk, risk kriterleri, olay/kaza/iş kazası, meslek hastalığı) tanım düzeyi, kullanım bağlamı ve süreç/ölçüt temelli içerik bakımından nasıl konumlandığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu bölümde sunulan sonuçlar, risk değerlendirmesinin mevzuat-standart eksenindeki kapsam ve sınırları, “İSG yönetim sistemi” ve ilgili temel kavramların tanımsal görünürlüğü, kabul edilebilir risk ve risk kriterlerinin operasyonelleştirilme düzeyi ile olay–kaza–iş kazası ve meslek hastalığı ayrımlarının normatif/uygulamalı etkileri başlıkları altında toplanmıştır.

“İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi” kavramının Türkiye’de yürürlükte olan mevzuatta açık ve bütüncül bir tanıma sahip olmadığı Çizelge 2’deki karşılaştırmalı analizi ile sunulmuştur. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile buna bağlı

ikincil düzenlemelerde, İSG yönetim sistemine ilişkin doğrudan bir kavramsal tanım bulunmamakta; buna karşın risk değerlendirmesi, önleyici ve koruyucu faaliyetler, izleme ve sürekli iyileştirme yükümlülükleri yoluyla fiilen sistematik bir yönetim yaklaşımı benimsenmektedir. Uluslararası standartlar incelendiğinde ise, özellikle ISO 45001:2018 ve ILO-OSH 2001 belgelerinde, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi kavramının açık biçimde tanımlandığı, risk temelli düşünce yaklaşımının merkeze alındığı ve bu sistemin kuruluşun genel yönetim sistemiyle bütüncül bir yapı olarak ele alındığı görülmektedir. ISO 31000:2018 ve ISO 31073:2022 standartları, doğrudan İSG yönetim sistemini tanımlamamakla birlikte, risk yönetimine ilişkin sundukları kavramsal çerçeveye İSG yönetim sistemlerinin terminolojik ve işlevsel altyapısını desteklemektedir. Bu bulgular, Türkiye’de İSG yönetim sistemlerine ilişkin kavramsal boşluğun, uluslararası standartlarla uyumlu, açık ve tutarlı bir terminolojik çerçeveye duyulan ihtiyacı ortaya koymakta; iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinin risk temelli ve bütüncül bir yaklaşımla yeniden tanımlanmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Türkiye’de “tehlîke” kavramının 6331 sayılı Kanun (Resmi Gazete, 2012) ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde (Resmi Gazete, 2012) tanımlandığını; buna karşın “mesleki tehlike” teriminin ayrı ve açık bir kavram olarak mevzuatta yer almadığını Çizelge 3’e bakıldığında anlaşılmaktadır. Uluslararası metinlerde (özellikle ISO 45001 ve ISO 31073) tehlike, yaralanma/sağlık bozulmasıyla ilişkili bir zarar kaynağı olarak daha net ve standardize biçimde konumlandırılmakta; riskin girdisi niteliği vurgulanmaktadır. Bu farklılık, uygulamada tehlike–risk ayrımında hataya düşülmesine ve risk değerlendirmesi süreçlerinde terimlerin birbirinin yerine kullanılmasına zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye bağlamında, “tehlîke” kavramının mesleki faaliyetle bağını daha görünür kılan ve uluslararası standartlarla uyumlu bir terminolojik netleştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Araştırma makalesi

Çizelge 2. “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi” Teriminin Analizi.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, 2012)	Kanunda “ <i>iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi</i> ” kavramı açık bir tanım olarak yer almamaktadır. Ancak Kanunun genel yaklaşımı, işverenin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin faaliyetlerini sistematik, planlı ve önleyici bir anlayışla yürütmesini esas almakta; risk değerlendirmesi, önleyici ve koruyucu tedbirler, eğitim, izleme ve sürekli iyileştirme yükümlülükleri yoluyla fiili bir yönetim sistemi çerçevesi oluşturmaktadır.
İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (Resmi Gazete, 2012)	Yönetmelikte “ <i>İSG yönetim sistemi</i> ” terimi açık biçimde tanımlanmamakla birlikte; risklerin belirlenmesi, analiz edilmesi, değerlendirilmesi, kontrol tedbirlerinin planlanması ve izlenmesi süreçleri yoluyla sistematik bir risk yönetimi yaklaşımı benimsenmektedir. Bu yaklaşım, fiilen bir İSG yönetim sistemi mantığını yansıtmaktadır.
ISO 45001:2018	Yönetim sistemi; bir kuruluşun politikalarını ve hedeflerini oluşturmak ve bu hedeflere ulaşmak için kullanılan, birbiriyle ilişkili veya etkileşim içinde olan unsurlar bütünüdür. İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi; iş sağlığı ve güvenliği politikasının ve hedeflerinin geliştirilmesi ve bu hedeflere ulaşılması amacıyla oluşturulan yönetim sistemidir. İSG yönetim sistemi, kuruluşun genel yönetim sisteminin bir parçası olarak ele alınır ve risk temelli düşünce yaklaşımına dayanır. <i>Not: “İş sağlığı ve güvenliği” ile “iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması” ifadeleri eşdeğer anlamda kullanılmaktadır.</i>
ILO-OSH 2001	İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi; iş sağlığı ve güvenliği politikasının ve hedeflerinin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşılması amacıyla, birbirleriyle ilişkili veya etkileşim hâlinde olan unsurların bütünüdür. Sistem; politika, organizasyon, planlama ve uygulama, değerlendirme ve iyileştirme aşamalarını kapsar.
ISO 31000:2018	“ <i>İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi</i> ” kavramına ilişkin doğrudan bir tanım bulunmamaktadır. Ancak standart, risk yönetimini; kuruluşun yönetim sistemine entegre edilmesi gereken bir süreç olarak ele almakta ve İSG dâhil tüm faaliyet alanları için uygulanabilir evrensel ilkeler sunmaktadır.
ISO 31073:2022	Standart, “ <i>iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi</i> ” terimine doğrudan yer vermemekte; risk, risk yönetimi ve ilgili kavramların ortak ve tutarlı biçimde anlaşılmasını sağlamak amacıyla terminolojik altyapı sunmaktadır. İSG yönetim sistemlerinde kullanılan risk temelli kavramların netleştirilmesine dolaylı katkı sağlamaktadır.

Çizelge 3. “Tehlike” ve “Mesleki Tehlike” Terimlerinin Tanımı.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (md. 3) (Resmi Gazete, 2012)	<i>Tehlike:</i> İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek; zarar veya hasar verme potansiyeli olan durum veya unsurdur. <i>Mesleki tehlike:</i> Kanunda ayrı bir terim olarak tanımlanmamıştır; tehlike kavramı, çalışanın iş/mesleki faaliyet bağlamında uygulanır.
İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (Resmi Gazete, 2012)	<i>Tehlike:</i> İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek; zarar veya hasar verme potansiyeli. <i>Mesleki tehlike:</i> Yönetmelikte ayrı bir terim olarak tanımlanmamıştır; tehlike, risk değerlendirmesi sürecinde mesleki faaliyetlerle ilişkilendirilerek ele alınır.
İşyerinde Risk Değerlendirmesi Rehberi (Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı, 2007)	<i>Tehlike:</i> Üretim malzemeleri, tesisler, ekipmanlar, teknolojiler ve çalışma yöntemleri gibi unsurların zarara neden olabilecek özelliği/koşulu (rehber diline göre “zarar verme potansiyeli”).
ISO 45001:2018 (md. 3.19)	<i>Tehlike (hazard):</i> Yaralanmaya ve sağlığın bozulmasına neden olabilecek herhangi bir kaynak. <i>Not:</i> Tehlike; potansiyel olarak zarar verebilecek her türlü kaynağı, tehlikeli durumu veya bu durumları oluşturabilecek koşulları kapsar.
ILO-OSH 2001	<i>Tehlike (tehlikeli faktör):</i> Hastalığa veya yaralanmaya neden olabilecek faktör.
ISO 31000:2018	<i>Tehlike</i> için doğrudan tanımlama yapılmaz; risk yönetimi çerçevesi içinde tehlike, riskin potansiyel kaynaklarından biri olarak dolaylı biçimde değerlendirilir.
ISO 31073:2022 (md. 3.3.12)	<i>Tehlike (hazard):</i> Potansiyel zarar kaynağıdır. <i>Not:</i> Tehlikeli unsur, bir riskin kaynağı olabilir.

Türkiye’de “zarar” ve “sonuç” kavramlarının ulusal mevzuatta çoğunlukla doğrudan tanım düzeyinde değil, “tehlike”nin “zarar/basır verme potansiyeli” ve “risk”in “yaralanma veya başka zararlı sonuç” ihtimali gibi ifadeler üzerinden dolaylı biçimde işletildiği görülmektedir (Çizelge 4). Buna karşılık ISO 45001 ve ILO-OSH 2001, İSG bağlamında “zarar”ı esasen yaralanma ve sağlığın bozulması (hastalık ve ölüm dâhil) çerçevesinde netleştirirken; ISO 31000 ve ISO 31073 “sonuç”u, bir olayın hedefler üzerindeki etkisi olarak daha geniş ve yönetim sistemi odaklı bir kavramsallaştırmaya oturtmaktadır. Bu farklı-

laşma, Türkiye’de risk değerlendirmesi uygulamalarında “zarar”ın çoğu zaman yalnızca fiziksel yaralanma ile sınırlı algılanmasına ve “sonuç” kavramının yönetsel hedefler (performans, süreklilik, itibar vb.) boyutuyla yeterince ilişkilendirilememesine zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla, İSG terminolojisinde “zarar”ın kapsamının (sağlık bozulması, psikososyal etkiler, çevre/varlık etkileri) ve “sonuç”un hedef-temelli yönünün daha açık biçimde ayrıştırılması, mevzuat–standart uyumunu ve uygulama tutarlılığını güçlendirecektir.

Çizelge 4. “Zarar” ve “Sonuç” Terimlerinin Tanımı.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, 2012)	Kanunda “zarar” ve “sonuç” terimleri bağımsız birer kavram olarak tanımlanmamaktadır.
İSG Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (Resmi Gazete, 2012)	Yönetmelikte “zarar” ayrı bir terim olarak tanımlanmamakla birlikte “risk”, tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali olarak tanımlanarak “zarar” kavramı “zararlı sonuç” üzerinden operasyonelize edilir.
ISO 45001:2018 (md. 3.18)	<i>Yaralanma ve sağlığın bozulması</i> : Bireyin fiziksel, ruhsal veya bilişsel durumuna yönelik olumsuz etkidir; iş faaliyetleriyle ilişkili yaralanmaları, hastalıkları ve ölümü kapsar. (Bu tanım, İSG bağlamında “zarar(harm)”ın temel karşılığı olarak kullanılır).
ILO-OSH 2001	<i>Zarar (harm)</i> : İşin yürütülmesi sırasında maruziyetler ve iş koşullarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan; yaralanma, sağlığın bozulması ve hastalıklar dâhil olumsuz sağlık çıktılarıdır.
ISO 31000:2018 (md. 3.6)	<i>Sonuç (consequence)</i> : Bir olayın hedefler üzerindeki etkisidir. <i>Not</i> : Sonuçlar olumlu/olumsuz, doğrudan/dolaylı olabilir; nitel/nicel ifade edilebilir; kümülatif etkilerle artabilir.
ISO 31073:2022 (md. 3.3.18)	<i>Sonuç (consequence)</i> : Bir olayın hedeflere ulaşma üzerindeki etkisidir. <i>Not</i> : ISO 31000 ile uyumlu; olumlu/olumsuz, doğrudan/dolaylı; nitel/nicel; kümülatif etkiler vurgulanır.

Mevzuatta, “iş kazası” ve “meslek hastalığı” kavramlarının öncelikle normatif (hukuki) bir çerçevede tanımlandığını; buna karşılık “olay (incident) – kaza (accident)” ayrımının ise daha çok operasyonel (yönetim sistemi ve uygulama) bağlamında şekillendiğini görülmektedir (Çizelge 5). 6331 sayılı Kanun “iş kazası”nı işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen ve ölüm ya da bedensel/ruhsal özre yol açan olay olarak çerçevelerken, 5510 sayılı Kanun aynı olguyu sigortalılık ve sosyal güvenlik kapsamı bakımından olayın gerçekleştiği durumları ayrıntılandırarak incelemektedir. Bu durum, aynı gerçek vakaya ilişkin kayıt/raporlama süreçlerinde iki farklı normatif merceğin devreye girebilmesine zemin hazırlamaktadır. ISO 45001 ve ILO-OSH 2001 ise “olay”ı, yaralanma ve sağlık bozulması doğurmayan ancak doğurma potansiyeli taşıyan durumları da

kapsayacak biçimde genişletmekte; yaralanma/sağlık bozulması gerçekleştiğinde bu olayın “kaza/iş kazası” olarak adlandırılmasını önererek önleyici yönetim mantığını güçlendirmektedir. Buna karşılık “meslek hastalığı” 5510 sayılı Kanun’da tekrarlanan nedenler veya işin yürütülmesi şartlarına bağlı olarak gelişen sağlık bozulmalarını kapsayan ayrı bir normatif kategori olarak tanımlandığından, yönetim sistemi terminolojisindeki “sağlığın bozulması” kavramıyla örtüşse de; tanı/kanıtlama, bildirim ve tazmin süreçleri bakımından “iş kazası”ndan farklı bir operasyonel akış üretmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de “olay–kaza–iş kazası” zinciri ile “meslek hastalığı” kategorisi arasındaki sınırlar, bir yandan hukuki metinlerin amaçlarına (yükümlülük, kapsam, ispat, sigorta vb.) göre daralıp genişlerken, diğer yandan ISO/ILO çerçevesinin risk temelli ve önleyici

Araştırma makalesi

mantığıyla farklı bir sınıflandırma ihtiyacını görünür kılmaktadır.

Bu makalenin özgün katkısı, “*olay-kaza-iş kazası*” ile “*meslek hastalığı*” arasındaki ayrımı yalnızca tanımsal bir farklılık olarak değil, normatif (mevzuat temelli) ve operasyonel (yönetim sistemi temelli) iki ayrı sınıflandırma rejiminin kesişimi olarak ele almasıdır. Mevcut literatürde çoğu çalışma ya 6331/5510 ekseninde hukuki tanımlara odaklanmakta ya da ISO 45001/ILO-OSH çerçevesinde yönetim sistemi kavramlarını tartışmakta; ancak bu iki yaklaşımın aynı anda işletildiği gerçek işyeri pratiklerinde ortaya çıkan terminolojik kaymaları (ör. “*olay*”ın yalnızca yaralanmalı vakalarla sınırlandırılması, ramak kala kayıtlarının dikkate alınmaması, meslek hastalığının risk

yönetimi döngüsünde geri planda kalması) yeterince görünür kılmamaktadır. Bu çalışma, ulusal mevzuatın “*iş kazası/meslek hastalığı*” tanımlarını, ISO 45001’in “*incident*” mantığı ve ISO 31000/31073’ün “*event-consequence*” çerçevesiyle ilişkilendirerek; hem raporlama ve performans göstergelerinin tutarlılığına, hem de risk değerlendirmesi ve öğrenme döngüsünün (önleyici faaliyet-kök neden analizi-sürekli iyileştirme) işlerliğine etki eden kavramsal eşik noktalarını sistematik biçimde ortaya koymaktadır. Böylece çalışma, Türkiye’de İSG yönetim sistemlerinde ortak bir terminolojik zemin oluşturulmasına ve mevzuat-standart uyumunun güçlendirilmesine yönelik somut, uygulanabilir bir kavramsal ayrıştırma modeli önermesi bakımından literatüre yenilikçi bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çizelge 5. “Tehlikeli Olay”, “İş Kazası”, “Meslek Hastalığı” ve “Kaza” Terimlerinin Tanımları.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (md. 3) (Resmi Gazete, 2012)	<i>İş kazası</i> : İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen özre uğratan olay.
5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (md. 13) (Resmi Gazete, 2006)	<i>İş kazası</i> : Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada / yürütülen iş nedeniyle / görevle işyeri dışında bulunduğu sırada / emzirme izni süresinde / işverence sağlanan taşıtla işe gidiş-geliş sırasında meydana gelen; sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olay.
5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (md. 14) (Resmi Gazete, 2006)	<i>Meslek hastalığı</i> : Sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik hâlleri.
TS ISO 45001:2018 (md. 3.35)	<i>Olay</i> : İşten kaynaklanan veya iş esnasında meydana gelen, yaralanma veya sağlığın bozulmasına yol açabilecek veya yol açan durum. <i>Not</i> : Yaralanma/sağlık bozulması meydana gelen olay bazen ‘kaza’ olarak da adlandırılır; yaralanma olmadan potansiyel taşıyanlar “ramak kala” vb. olarak anılabilir.
ILO-OSH 2001	<i>Olay (Incident)</i> : İşten kaynaklanan veya işin yürütümü sırasında ortaya çıkan ve kişisel yaralanmaya neden olmayan güvensiz olay/oluşum.
ISO 31000:2018 / ISO 31073:2022 (md. 3.3.11)	<i>Olay (Event)</i> : Belirli koşullar kümesinin gerçekleşmesi veya değişmesi. <i>Not</i> : Bir olayın birden fazla nedeni/sonucu olabilir; beklenenin olmaması ya da beklenmeyeninin olması da olay sayılabilir; olay risk kaynağı olabilir.

Türkiye’de “*risk*” kavramının 6331 sayılı Kanun’da tehlikeden doğabilecek kayıp/yaralanma/zararlı sonucun meydana gelme ihtimali olarak tanımlandığını; nicel olarak uygulamada riskin çoğu zaman olasılık×şiddet mantığıyla puanlandığını göstermektedir (Çizelge 6). ISO 45001 ve ILO-OSH 2001, İSG bağlamında riski açık biçimde “*tehlükeli olay veya maruziyetin gerçekleşme olasılığı*” ile “*yaralanma/sağlık bozulmasının ciddiyeti*”nin birleşimi olarak ele alarak operasyonel değerlendirme yaklaşımıyla daha doğrudan örtüşmektedir. Buna karşılık ISO 31000 ve ISO

31073, riski daha geniş bir çerçevede “*belirsizliğin hedefler üzerindeki etkisi*” olarak tanımlamakta; böylece İSG riskini yalnızca zarar olasılığına indirgemeyen, yönetim sistemi hedefleriyle bütünlük bir risk kavramsallaştırmasını mümkün kılmaktadır. Bu bulgular, Türkiye’de “*mesleki risk*”in ayrı bir terim olarak tanımlanmamasının, riskin kapsamının (sağlık bozulması, psikososyal etkiler, performans hedefleri vb.) ve değerlendirme mantığının (ihtimal odaklı vs. olasılık-şiddet temelli) uygulamada farklı yorumlara açık kalmasına neden olabildiğine işaret etmektedir.

Çizelge 6. “Risk” Teriminin Tanımları.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (md. 3) (Resmi Gazete, 2012)	<i>Risk:</i> Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimalidir. <i>Mesleki risk:</i> Kanunda ayrı bir terim olarak tanımlanmamış olup, risk kavramı iş/mesleki faaliyet bağlamında uygulanmaktadır.
İşyerinde Risk Değerlendirmesi Rehberi (Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı, 2007)	<i>Risk:</i> Tehlikeden kaynaklanan potansiyel zararın, maruziyet/işin yürütümü koşullarında gerçekleşme olasılığı ile zararın/sonucun şiddetinin (ağırlığının) birlikte değerlendirilmesidir. <i>Not:</i> Bu yaklaşım, uygulamada risk skorlamasının temel mantığını oluşturur.
TS ISO 45001:2018 (md. 3.21)	<i>İSG riski (mesleki risk karşılığı olarak):</i> İş ile ilgili tehlikeli olayın/olayların veya maruziyetin gerçekleşme ihtimali ile bu olayın/olayların veya maruziyetin neden olabileceği yaralanma ve sağlığın bozulmasının ciddiyetinin kombinasyonudur.
ILO-OSH 2001 / ILO	<i>Risk:</i> Tehlikeli bir olayın meydana gelme olasılığı ile bu olayın yol açabileceği yaralanma/sağlık zararının şiddetinin birleşimi olarak ele alınır.
TS ISO 31000:2020 (ISO 31000:2018, md. 3.1)	<i>Risk:</i> Belirsizliğin hedefler üzerindeki etkisidir (etki, beklenenden sapmadır; olumlu/olumsuz olabilir). Risk çoğu zaman risk kaynakları, potansiyel olaylar, sonuçlar ve olasılık üzerinden ifade edilir.
ISO 31073:2022 (md. 3.1.1)	<i>Risk:</i> Belirsizliğin amaçlar üzerindeki etkisidir; etki beklenenden sapmadır (olumlu/olumsuz olabilir). Risk genellikle risk kaynakları, potansiyel olaylar, sonuçlar ve gerçekleşme olasılığı cinsinden ifade edilir.

Yapılan diğer karşılaştırmalı analiz (Çizelge 7), Türkiye’de “*kabul edilebilir (tolere edilebilir) risk*” kavramının 6331 sayılı Kanun ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde açık bir terim/tanım olarak yer aldığı; kabul edilebilirliğin daha çok risklerin kontrolü ve önleyici tedbirlerin planlanması mantığı içinde örtülü biçimde kurulduğunu göstermektedir. Buna karşılık ISO 45001 ve ISO 31000, “*kabul edilebilir risk*”i tekil bir tanımla sabitlemekten ziyade, kuruluşun riskleri değerlendirmek için kullanacağı metodoloji ve risk kriterlerini açıkça belirlemesini ve sürdürmesini zorunlu kılarak kabul edilebilirliği bu kriterler üzerinden düzenlenmektedir. Bu durum, Türkiye’de uygulamada risk matrisleri ve puanlama yaklaşımlarıyla “*kabul edilebilir bölge*” tanımlanmasına rağmen, kurumlar arası karşılaştırılabilirliği ve denetlenebilirliği artıracak standartlaştırılmış eşik/kriter seti ihtiyacını görünür kılmaktadır. Dolayısıyla, ulusal mevzuatın risk temelli yaklaşımıyla uyumlu, ancak uluslararası standartlardaki “*risk kriterleri*” mantığını açıkça içeren bir kavramsal netleştirme, kabul edilebilirlik değerlendirmelerindeki yoruma açıklığı azaltacaktır.

Türkiye’de risk değerlendirmesinin 6331 sayılı Kanun ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde; tehlikelerin belirlenmesi, risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması bileşenleriyle oldukça operasyonel ve uygulamaya dönük biçimde tanımlanmaktadır (Çizelge 8). ISO 45001 ve ILO-OSH 2001 ise risk değerlendirmesini, tehlikelerden kaynaklanan risklerin değerlendirilmesiyle birlikte yönetim sistemi içinde süreç temelli, önleyici ve dokümantasyona dayalı bir yapı olarak konumlandırmakta; yöntemin sistematik şekilde tanımlanmasını özellikle vurgulamaktadır. Buna karşılık ISO 31000/31073 çerçevesinde “*risk değerlendirmesi*”, analiz sonuçlarının risk kriterleriyle karşılaştırılması ve karar vermeyi destekleyen daha geniş bir risk yönetimi döngüsü içinde ele alınmakta; İSG risk değerlendirmesinin hedefler ve paydaş etkileriyle ilişkilendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla Türkiye mevzuatındaki tanım ile ISO/ILO yaklaşımı arasında “*tehlîke-analiz-kontrol*” ekseninde güçlü bir örtüşme bulunmakla birlikte, “*risk kriterleri*”, “*yönetim sistemi riskleri*” ve “*hedef-temelli etki*” boyutlarının mevzuat metinlerinde daha sınırlı görünür olması, terminolojik netleştirme ve uyumlaştırma ihtiyacını işaret etmektedir.

Araştırma makalesi

Çizelge 7. “Kabul Edilebilir (Tolere Edilebilir) Risk” Teriminin Tanımı.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, 2012)	“Kabul edilebilir (tolere edilebilir) risk” terimi kanunda açık bir tanım olarak yer almamaktadır. Kanun, risklerin değerlendirilmesi ve risklere karşı önleyici/koruyucu tedbirlerin alınması yükümlülüğünü düzenleyerek “kabul edilebilirlik” fikrini örtük biçimde risk kontrolü ve iyileştirme mantığına bırakmaktadır.
İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (Resmi Gazete, 2012)	Yönetmelikte “kabul edilebilir risk” terimi, yasal yükümlülüklerle ve işyerinin önleme politikasına uygun, kayıp veya yaralanma oluşturmayacak risk seviyesi şeklinde tanımlanır. Risk değerlendirme sürecinin çıktısıdır; kontrol tedbirlerinin planlanması, uygulanması ve izlenmesiyle ilişkilendirilmesi, uygulamada risklerin kuruluşça belirlenen kriterlere göre “kabul edilebilir/edilemez” şeklinde sınıflanmasına zemin oluşturur.
İşyerinde Risk Değerlendirmesi Rehberi (Avrupa İSG, 2007)	Çoğu rehber/uygulama yaklaşımında “kabul edilebilir risk”, mevcut kontrol önlemleri sonrasında risk puanının/ seviyesinin kuruluşun kabul eşiklerinin altına indirilmiş olması olarak operasyonalize edilir (örn. risk matrisiyle “kabul edilebilir bölge” tanımlama).
ISO 45001:2018 (md. 6.1.2.2)	Standart, “kabul edilebilir risk” için tek cümlelik bir tanım vermekten ziyade; kuruluşun risk değerlendirmesinde kullanacağı metodoloji ve risk kriterlerini (kapsam, nitelik, zaman) belirlemesini, sistematik ve dokümanete etmesini ister. Dolayısıyla “kabul edilebilirlik”, kuruluşun tanımladığı risk kriterleri üzerinden kurulur.
ILO-OSH 2001	“Kabul edilebilir risk” için somut bir tanım vermez; ancak risklerin kontrol önlemleriyle azaltılması ve sürekli iyileştirme ilkeleri üzerinden, pratikte kabul edilebilirlik eşığının ulusal mevzuat ve kurum politikasıyla uyumlu biçimde belirlenmesini ima eder.
ISO 31000:2018 (md. 6.4.4)	Tekil bir “kabul edilebilir risk” tanımı yoktur. Risk değerlendirme, risk analiz sonuçlarının önceden belirlenmiş risk kriterleriyle karşılaştırılmasına dayanır ve ilave tedbir gerekip gerekmediğine karar verilmesini sağlar.
ISO 31073:2022 (md. 3.3.6)	“Kabul edilebilir risk” için tekil tanım vermek yerine, risk kriterlerini “riskin değerlendirildiği koşullar” olarak tanımlar. Böylece kabul edilebilirlik, risk kriterlerinin nasıl kurulduğuna bağlı bir değerlendirme sonucu olarak ortaya çıkar.

Çizelge 8. “Risk Değerlendirmesi” Teriminin Tanımı.

Standart / Mevzuat	Tanım
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (md. 3) (Resmi Gazete, 2012)	<i>Risk değerlendirme</i> : İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar.
İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (md. 4) (Resmi Gazete, 2012)	<i>Risk değerlendirme</i> : İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar.
İşyerinde Risk Değerlendirmesi Rehberi (Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı, 2007)	<i>Risk değerlendirme</i> : İşyeri tehlikelerinden doğan risklerin, mevcut kontrollerin yeterliliği de dikkate alınarak değerlendirilmesi süreci.
TS ISO 45001:2018 (md. 6.1.2.2)	Kuruluş; tanımlanmış tehlikelerden kaynaklanan İSG risklerini (mevcut kontrollerin etkinliğini dikkate alarak) ve İSG yönetim sisteminin kurulması/işletilmesiyle ilgili diğer riskleri değerlendirecek prosesleri kurar. Kullanılan yöntem ve kriterler proaktif olmalı, sistematik kullanılmalı; dokümanete edilmiş bilgi olarak sürdürülmelidir.
ILO-OSH 2001	<i>Risk assessment</i> : İşyerindeki tehlikelerden kaynaklanan güvenlik ve sağlık risklerini değerlendirme süreci.
ISO 31000:2018 (md. 6.4.4)	<i>Risk değerlendirme</i> (özellikle “risk evaluation” aşaması), risk analiz çıktılarının risk kriterleriyle karşılaştırılması yoluyla “ilave tedbir gerekip gerekmediği” kararını destekler ve risk işleme seçeneklerine karar üretir.
ISO 31073:2022 (md. 3.3.8)	<i>Risk assessment</i> : Riskin belirlenmesi, risk analizi ve riskin değerlendirilmesi süreçlerinin tümünü kapsayan genel süreç.

Türkiye’de “*mesleki riskin yönetimi*” teriminin mevzuatta tekil bir kavram olarak tanımlanmadığını; buna karşın 6331 sayılı Kanun’un işverene yüklediği yükümlülükler ve “*risklerden korunma ilkeleri*” ile İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde yer alan kontrol tedbirlerinin belirlenmesi–uygulanması–izlenmesi döngüsü üzerinden fiilen bir risk yönetimi rejimi kurulduğunu göstermektedir (Çizelge 9). Bu rejim, özellikle kontrol hiyerarşisi (riski kaynağında yok etme/azaltma, toplu korunmaya öncelik, kişisel korunmanın son çare olması) mantığıyla, riskin azaltılmasına yönelik müdahaleleri normatif olarak

önceliklendirmektedir. ISO 31000 ve ISO 31073 ise “*risk management*”ı kuruluşun riskle ilgili yönlendirilmesi ve kontrolü olarak çerçevelerken, “*risk treatment*”ı riski değiştirmeye/azaltmaya dönük önlemler bütünü olarak tanımlayarak Türkiye’deki kontrol yaklaşımıyla kavramsal düzeyde güçlü bir örtüşme sunmaktadır. Bununla birlikte, ulusal mevzuatın daha çok “*yükümlülük ve tedbir*” odaklı dili ile ISO’nun “*kriterler–karar seçenekleri–bedeşler üzerindeki etki*” temelli terminolojisi arasındaki vurgu farkı, mesleki risk yönetiminin ölçülmesi, raporlanması ve yönetim sistemine entegrasyonunda terminolojik netleştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Çizelge 9. “Mesleki Riskin Yönetimi” Teriminin Tanımı.

Standart / Mevzuat	Tanım / Çerçeve
6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (md. 4–5) (Resmi Gazete, 2012)	“ <i>Mesleki riskin yönetimi</i> ” terimi ayrı bir tanım olarak verilmemiştir. Ancak işverenin yükümlülükleri ve risklerden korunma ilkeleri (risklerden kaçınma, risklerle kaynağında mücadele, toplu korunmaya öncelik vb.) üzerinden; mesleki risklerin önlenmesi/azaltılması/kontrolünü esas alan normatif bir yönetim çerçevesi oluşturulmaktadır.
İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (Resmi Gazete, 2012)	“ <i>Mesleki riskin yönetimi</i> ” adıyla tekil bir tanım bulunmaz; ancak risk kontrolünün planlama → kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması → uygulanması → izlenmesi → yeniden risk seviyesi tespiti döngüsü ve kontrol hiyerarşisi (ikame/kaynağında mücadele/toplu korunmaya öncelik) ile operasyonel olarak tarif edilir.
TS ISO 45001:2018 (md. 6.1.4 ve Planlama mantığı)	Standart, “ <i>mesleki riskin yönetimi</i> ”ni tek cümlelik tanımla sabitlemek yerine, belirlenen İSG riskleri ve fırsatlar için faaliyetlerin planlanmasını, bu faaliyetlerin İSG yönetim sistemi süreçlerine entegre edilmesini ve sürdürülmesini ister (risk temelli, proaktif planlama yaklaşımı).
ILO-OSH 2001	Terim düzeyinde net bir “tanım” yerine, OSH-MS’nin planlama–uygulama–değerlendirme–iyileştirme bileşenleri altında, tehlike ve risklerin önlenmesi ve kontrolünün kurumsal bir sistem içinde yönetilmesini öngören çerçeve sunar.
ISO 31000:2018 (md. 3.8)	“ <i>Riskin ele alınması (risk treatment)</i> ” riskin azaltılmasına ve/veya değiştirilmesine yönelik önlemler bütünüdür; süreç/politika/yöntem/uygulama ile risk değiştirilebilir (azaltma, kaçınma vb.). Not: Riskin ele alınması her zaman beklenen sonucu doğurmayabilir.
ISO 31073:2022 (md. 3.2.1)	“ <i>Risk yönetimi</i> ” riskle ilgili olarak bir kuruluşun yönlendirilmesi ve kontrol edilmesine yönelik koordine edilmiş faaliyetlerdir. (Mesleki risk yönetimi, bu genel tanımın İSG bağlamındaki özel uygulamasıdır.)

Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği alanındaki temel politika yönelimi, yalnızca iş kazası ve meslek hastalığı gerçekleşikten sonra müdahaleye dayalı “*reaktif (kurulcu)*” bir yaklaşımdan, işletme düzeyinde “*proaktif (önleyici)*” risk temelli yönetim anlayışına geçiştir. 6331 sayılı Kanun (Resmi Gazete, 2012), risk değerlendirmesini zorunlu kılarak ve risklerden korunma ilkeleri ile kontrol hiyerarşisini (kaynağında yok etme/azaltma, toplu korunma, kişisel korunmanın son çare olması vb.) normatif zemine yerleştirerek bu dönüşümün çerçevesini oluşturmuştur. Ancak bu dönüşümün kurumsal uygulamalarda tutarlı

biçimde işletilebilmesi için, çalışmada Çizelge 2–9 kapsamında gösterildiği üzere, kavramların ulusal mevzuat metinlerinde ve uygulama dokümanlarında terminolojik olarak daha açık, ayrıştırılmış ve standardize biçimde ele alınması gerekmektedir. Özellikle “*olay–kaza–iş kazası*” zinciri ile “*meslek hastalığı*” kategorisinin (Çizelge 5), “*zarar*”ın kapsamı ve “*sonuç*”un hedef-temelli anlamı (Çizelge 4), “*kabul edilebilir risk*”in risk kriterleriyle ilişkisi (Çizelge 7) ve “*risk yönetimi/riskin ele alınması*” terminolojisinin süreç yaklaşımı (Çizelge 9) bakımından netleştirilmesi ile denetim-

raporlama-iyileştirme döngüsünün etkinliğini artıracaktır.

Bu noktada, TS ISO 45001 (İSG yönetim sistemi terminolojisi: tehlike, İSG riski, olay/incident vb.) ile ISO 31000/ISO 31073 (risk yönetimi terminolojisi: risk, sonuç/consequence, risk kriterleri, riskin ele alınması/treatment vb.) çerçevelerinin ulusal uygulamayla daha görünür biçimde uyumlaştırılması, kavramsal tutarlılık açısından güçlü bir referans sunmaktadır. Türkiye’de çok sayıda kuruluşun ISO 45001’i uyguluyor olması, bu standardın terminolojisinin işletme düzeyinde zaten “filen” kullanılmaya başladığını; dolayısıyla ulusal metinlerin/rehberlerin bu ortak dili sistematikleştirmesinin uygulama maliyetini düşürüp terminolojik karşılaştırılabilirliği artıracağını düşündürmektedir. Çalışmanın çizelgelerinde ortaya çıkan bulgular, Türkiye mevzuatının “*risk değerlendirme*”ni tehlike belirleme–analiz/derecelendirme–kontrol tedbir kararı ekseninde güçlü biçimde tanımladığını (Çizelge 8), ancak “*İSG yönetim sistemi*”, “*mesleki tehlike*”, “*kabul edilebilir risk*”, “*zarar/sonuç*” ve “*mesleki risk yönetimi*” gibi kavramlarda ya doğrudan tanım boşlukları bulunduğunu ya da kavramların standartlardaki süreç/ölçüt temelli içeriklerinin metinlerde sınırlı görünür olduğunu göstermektedir (Çizelge 2–4,7,9).

Bu çerçevede tartışma bulgularına dayalı terminolojik iyileştirme önerileri dört başlıkta yoğunlaşmaktadır. Birincisi, “*tehlike*” ile “*olay/incident*” ve “*iş kazası*” arasındaki ayrımın uygulamada karışmasını önlemek için, tehlikenin bir kaynak/durum, olayın ise belirli koşullarda gerçekleşen ve yaralanma/sağlık bozulması doğurabilen veya doğurma potansiyeli taşıyan bir gerçekleşme olduğu vurgusunun rehber metinlerde güçlendirilmesi gerekmektedir (Çizelge 3 ve 5). Bu bağlamda hedef, “*tehlike*” yerine “*iş kazası*” gibi kavram ikameleri değil; tehlike–olay–iş kazası hattının nedensellik ve raporlama açısından doğru kurulmasıdır (ör. ramak kala olayların sistematik kaydı ve kök neden analizine girdi olması). İkincisi, “*riskin ortadan kaldırılması*” ya da “*riskin önlenmesi*” gibi ifadelerin, riskin belirsizlik ve olasılık doğası gereği yanlış anlaşılmaya açık olması nedeniyle, “*tehlikenin ortadan kaldırılması/ikame edilmesi*”, “*riskin azaltılması ve kontrol altına alınması*” ve “*tehlikeli olayların önlenmesi*” biçiminde daha doğru bir kavramsal çerçeveye kullanılması önerilir (Çizelge 6, 8, 9). Üçüncüsü, “*kabul edilebilir (tolere edilebilir) risk*” kavramının ulusal metinlerde tekil

bir tanım olarak yer almamasının yarattığı kurumsal çeşitlilik, ISO’nun risk kriterleri yaklaşımıyla uyumlu biçimde “*risk kriterleri*” ve “*kabul edilebilirlik eşiği*” kavramlarının rehberleştirilmesiyle giderilebilir (Çizelge 7). Dördüncüsü, “*önleyici tedbirler*” ile uygulamada sıklıkla birlikte anılan “*koruyucu tedbirler*” ayrımının tanımsal olarak netleştirilmesi, kontrol hiyerarşisiyle uyumlu bir dil kurulmasını sağlar; bu da hem eğitim materyallerinde hem denetim/uygunsuzluk değerlendirmelerinde ortak bir terminolojik zemin üretir (Çizelge 9).

Özetle, Türkiye’de risk temelli İSG yönetimi yönündeki normatif çerçeve güçlü olmakla birlikte, çalışmada analiz edilen çizelgeler, bu çerçevenin etkinliğini sınırlayan temel noktanın çoğu durumda “kanun/yönetmelik/uygulama yükümlülüğünün varlığı” değil, terminolojik netlik ve süreç kavramsallaştırmasının tutarlılığı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle önerilen yaklaşım, mevzuatı “yeniden yazmak”tan çok, 6331’in önleyici mantığını; ISO 45001’in İSG terminolojisi ve ISO 31000/31073’ün risk yönetimi terminolojisiyle uyumlu biçimde açıklamak, ayırtmak ve standardize etmek yönündedir. Bu standardizasyonun çıktısı, işletme düzeyinde risk değerlendirmesinin kalitesini, olay öğrenme mekanizmalarını, meslek hastalıklarının görünürlüğünü ve performans göstergelerinin karşılaştırılabilirliğini artırarak, nihai olarak iş kazası ve meslek hastalığı yükünün azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın bulguları, öncelikle araştırmanın doktriner ve kavramsal karşılaştırma tasarımının sınırları içinde değerlendirilmelidir. Çalışma, 6331 sayılı Kanun ve ilgili ikincil düzenlemeler ile ISO 4500, ISO 31000 ve ISO 31073 standartlarında yer alan risk yönetimi terminolojisinin kavramsal uyumunu incelemekte; ancak söz konusu terminolojik farklılıkların işyeri uygulamaları, denetim sonuçları, uzman raporlamaları, saha pratikleri, yargısal yorumlar veya iş kazası ve meslek hastalığı göstergeleri üzerindeki etkisini ampirik verilerle test etmemektedir. Bu nedenle ulaşılan sonuçlar, terminolojik uyumsuzluğun normatif ve yönetsel sonuçlarına ilişkin güçlü bir analitik çerçeve sunmakla birlikte, uygulamadaki etkilerin büyüklüğü ve yönü konusunda doğrudan nedensel çıkarım yapmaya elverişli değildir. Bunun yanında çalışma, karşılaştırmalı çerçevesini ağırlıklı olarak Türk mevzuatı ve seçili ISO standartları ile sınırlandırmıştır. Avrupa Birliği direktifleri, ILO

normatif çerçevesi, sektöre özgü teknik standartlar ve farklı ülke hukuk sistemleri yalnızca destekleyici bağlamda değerlendirilmiş; sistematik ve çok katmanlı bir uluslararası karşılaştırma kapsam dışında bırakılmıştır. Bu tercih, analitik derinliği artırmakla birlikte, bulguların küresel ölçekteki tüm düzenleyici rejimlere genellenmesini sınırlamaktadır. Bir diğer sınırlılık, terminolojinin yalnızca metinsel tanımlarla değil, aynı zamanda çeviri tercihleri, kurumsal kullanım biçimleri ve disiplinler arası epistemik farklılıklar tarafından şekillenmesidir. Dolayısıyla bazı kavramsal ayrışmalar, yalnızca normlar arası bir uyumsuzluğu değil, farklı düzenleyici geleneklerin ve uygulama mantıklarının yansımaları da içermektedir. Bu bağlamda çalışma, terminolojik tutarsızlıkları görünür kılmakta; ancak her bir kavramsal farklılığın uygulamada eşdeğer düzeyde sorun ürettiğini varsaymamaktadır. Son olarak, araştırma belirli bir dönemde yürürlükte bulunan mevzuat ve standart metinleri esas aldığından, gelecekte ortaya çıkabilecek mevzuat değişiklikleri, standart revizyonları ve kurumsal rehber güncellemeleri değerlendirmelerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirebilir. Buna rağmen çalışma, Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerinde risk yönetimi terminolojisinin kavramsal bütünlüğünü sorgulayan ve normatif uyum tartışmalarına sistematik bir temel sağlayan önemli bir katkı sunmaktadır.

4. Değerlendirme

Bu çalışmada, iş sağlığı ve güvenliği ile risk yönetimi alanında sık kullanılan temel terimlerin (tehlike, risk, İSG riski/mesleki risk, olay, iş kazası, meslek hastalığı, kabul edilebilir risk, risk değerlendirmesi, riskin ele alınması/risk yönetimi) tanımsal ve anlamsal içerikleri; sürekli örnekleme, betimleyici analiz, sözlük tanımlarının analizi, sözcük türetimi analizi ve karşılaştırmalı bileşen analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, 6331 sayılı Kanun ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği başta olmak üzere ulusal metinlerdeki kullanımın, ISO 45001 ve ISO 31000/31073 terminolojisiyle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, bazı kavramlarda (özellikle “İSG yönetim sistemi”, “mesleki tehlike”, “kabul edilebilir risk”, “sonuç” ve “risk kriterleri”) tanımsal netlik ve standardizasyon ihtiyacını sürdürdüğünü göstermektedir.

Bulgular, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sisteminin; yalnızca mevzuata uyum sağlayan teknik bir uygulamalar bütünü değil, işverenin

genel yönetim sistemi içinde bütünleşik, risk temelli ve sürekli iyileştirmeyi esas alan bir yönetim yaklaşımı olarak ele alınmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, İSG yönetim sistemi; çalışanlar için güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları yaratmayı ve mesleki riskleri sistematik olarak yöneterek sağlıklarını korumayı amaçlayan kurumsal süreçler bütünü olarak konumlandırılmalıdır. Türkiye mevzuatında bazı kavramların operasyonel uygulamaya dönük biçimde tanımlandığını; ancak yönetim sistemi mantığına dayalı süreçsel ve ölçütsel bileşenlerin uluslararası standartlara kıyasla daha sınırlı görünür olduğunu işaret etmektedir. Bu çerçevede bulgular, terminolojik farklılaşmaların yalnızca dilsel bir ayrışma olmadığını; riskin belirlenmesi, değerlendirilmesi, kontrolü, kayıt-raporlama ve kurumsal öğrenme döngülerinde yorum farklılıklarına zemin hazırlayabildiğini göstermektedir.

Çalışmada, “*olay-kaza-iş kazası*” ayrımının ulusal mevzuat (6331 ve 5510) ile yönetim sistemi terminolojisi (ISO 45001/ILO-OSH) arasında farklı düzlemlerde kurulduğu belirlenmiştir. Türkiye mevzuatı “*iş kazası*” ve “*meslek hastalığı*” kavramlarını normatif olarak tanımlarken, ISO/ILO çerçevesi “*olay*”ı (yaralanma/sağlık bozulması doğurabilen veya doğurma potansiyeli taşıyan durum) merkeze alarak ramak kala ve öğrenme döngüsünü güçlendirmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de rehber ve uygulama dokümanlarında “*olay (incident)*” kavramının “*iş kazası*” ile karıştırılmasını önleyecek şekilde, olay-kaza-iş kazası zincirinin nedensellik ve raporlama açısından daha açık biçimde ayrıştırılması önerilmektedir.

Risk terminolojisi açısından, Türkiye mevzuatındaki “*risk*” tanımının (tehlikeden kaynaklanacak kayıp/yaralanma/zararlı sonuç ihtimali) ISO 45001’deki İSG riski yaklaşımıyla uyumlu biçimde; olasılık-ciddiyet bileşenlerini içerecek şekilde operasyonelleştirilmesinin uygulama tutarlılığını artıracığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda; İSG riski (mesleki risk), iş ile ilişkili tehlikeli olayın veya maruziyetin meydana gelme olasılığı ile bunun yol açabileceği yaralanma ve/veya sağlığın bozulmasının ciddiyetinin birleşimi olarak ele alınmalıdır. Risk değerlendirilmesi, tehlikelerin belirlenmesi ve risklerin analiz edilip derecelendirilmesi ile birlikte, sonuçların risk kriterleri ile karşılaştırılarak riskin kabul edilebilirliğine ilişkin kararın verilmesini destekleyen süreç olarak; riskin yönetimi/riskin ele alınması ise riski

Araştırma makalesi

kabul edilebilir bir seviyeye indiren ve/veya değiştiren önleyici ve koruyucu önlemlerin seçilmesi, uygulanması ve izlenmesi döngüsü olarak kavramsallaştırılmalıdır.

Son olarak çalışma, Türkiye’de 6331 sayılı Kanun’un risk temelli yaklaşımıyla çelişmeden; ISO 45001 ve ISO 31000/31073’ün terminolojik kesinliğini yansıtan bir çerçevede, terimlerin ve tanımların açıklığının artırılmasına yönelik somut terminolojik netleştirme önerileri geliştirmiştir. Bu öneriler, özellikle “*kabul edilebilir risk*”in risk kriterleriyle ilişkilendirilmesi, “*riskin ortadan kaldırılması*” gibi ifadelerin “*tehlikenin ortadan kaldırılması / riskin azaltılması ve kontrolü*” biçiminde netleştirilmesi ve “*önleyici-koruyucu tedbirler*” ayrımının kontrol hiyerarşisi ile uyumlu biçimde açıklanması yoluyla; risk değerlendirmesi ve risk yönetimi uygulamalarının denetlenebilirliğini, karşılaştırılabilirliğini ve kurumsal öğrenme kapasitesini artırmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın işletmeler, denetimler ve eğitimler açısından çıkarımlarını da belirtmek yerinde olacaktır.

- ✓ İşletmeler için çıkarımlar: Bu çalışmanın bulguları, işletmelerde risk temelli İSG yönetiminin etkinliğinin çoğu zaman “doküman varlığı”ndan ziyade, kullanılan kavramların tutarlı ve süreç odaklı şekilde işletilmesine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle işletmelerin; tehlike-olay-iş kazası ayrımını açık biçimde kurarak “*olay*” (ramak kala dâhil) kayıtlarını sistematikleştirmesi, risk değerlendirmesinde kullandıkları metodoloji ve kriterleri (olasılık-ciddiyet, maruziyet, kontrol etkinliği vb.) yazılı ve izlenebilir hale getirmesi, “*kabul edilebilir risk*” kararlarını yalnızca risk matrisinde göstermektense, belirlenmiş risk kriterleri ve gerekçeler üzerinden doküman etmesi önerilir. Ayrıca “*riskin ortadan kaldırılması*” gibi ifadeler yerine “*tehlikenin ortadan kaldırılması/ikame edilmesi*” ve “*riskin azaltılması ve kontrolü*” dilinin benimsenmesi, kontrol hiyerarşisinin sahada doğru uygulanmasını destekleyecektir.
- ✓ Denetim için çıkarımlar: Denetim süreçlerinde terminolojik netlik, uygunsuzlukların değerlendirilmesi ve kök neden analizlerinin kalitesi açısından belirleyici bir faktördür. Denetim mekanizmalarının; (i) risk değerlendirmesi çıktılarının risk kriterleriyle ilişkilendirildiğine

(kabul edilebilirlik eşikleri, ilave tedbir gerekçeleri), (ii) olay/ramak kala sisteminin işlediğine (bildirim, analiz, düzeltici/önleyici faaliyet döngüsü), (iii) kontrol tedbirlerinin hiyerarşik önceliğine (kaynağında kontrol-toplu korunma-KKD) uygunluğa odaklanması önerilmektedir. Bu yaklaşım, işletmeler arası karşılaştırılabilirliği artıracığı gibi, uyum ile etkinlik arasındaki farkın daha sağlıklı değerlendirilmesine de katkı sağlar.

- ✓ Eğitim için çıkarımlar: İSG profesyonelleri, işveren temsilcileri ve çalışan eğitimlerinde, terimlerin yalnızca tanımları değil, operasyonel karşılıkları (hangi kayıt hangi kavrama girer, hangi karar hangi kritere dayanır, hangi kontrol hangi hiyerarşide yer alır) vurgulanmalıdır. Özellikle “*tehlike-risk-olay-kaza/iş kazası-meslek hastalığı*”, “*zarar-sonuç*” ve “*kabul edilebilir risk-risk kriterleri*” hatlarının örnek vakalar üzerinden ele alınması; ortak dilin yerleşmesini ve risk değerlendirmesi çalışmalarının standardizasyonunu güçlendirecektir. Ayrıca ISO 45001 ve ISO 31000/31073 terminolojisiyle uyumlu bir eğitim içeriği, işletmelerde yönetim sistemi yaklaşımının kurumsallaşmasına katkı sağlayacaktır.

Gelecek araştırmaların, bu çalışmada ortaya konulan terminolojik uyumsuzlukların yalnızca normatif düzeyde değil, aynı zamanda uygulama, denetim ve yönetsel karar süreçleri üzerindeki etkilerini de ampirik olarak incelemesi önem taşımaktadır. Özellikle iş güvenliği uzmanları, işveren temsilcileri, denetim elemanları, hukuk uygulayıcıları ve çalışanlar üzerinden yürütülecek çok paydaşlı saha araştırmaları, risk, tehlike, kabul edilebilir risk, önleme ve koruyucu tedbir gibi kavramların pratikte nasıl yorumlandığını ve bu yorum farklılıklarının İSG performansını nasıl etkilediğini ortaya koyabilir. Bunun yanında, farklı sektörlerde yürütülecek karşılaştırmalı çalışmalar; terminolojik belirsizliklerin yüksek riskli işkollarında karar verme kalitesi, dokümantasyon standardizasyonu, mevzuata uyum düzeyi ve önleyici yaklaşımın etkinliği üzerindeki sonuçlarını daha görünür hâle getirebilir. Ayrıca gelecekte yapılacak araştırmaların, Türkiye’deki mevzuat dilini yalnızca ISO standartlarıyla değil, ILO normları, Avrupa Birliği direktifleri, ulusal yargı kararları ve sektör spesifik düzenlemeler ile birlikte çok katmanlı bir çerçevede değerlendirmesi, kavramsal uyum sorununun daha bütüncül biçimde anlaşılmasına

Araştırma makalesi

katkı sağlayacaktır. Son olarak, terminolojik standardizasyonun kurumsal güvenlik kültürü, risk iletişimi, eğitim etkinliği ve raporlama kalitesi üzerindeki etkisini inceleyen karma yöntemli araştırmalar, bu alandaki kavramsal tartışmaların somut politika ve uygulama önerilerine dönüştürülmesi açısından önemli bir araştırma gündemi sunmaktadır.

Kaynaklar

British Standards Institution (BSI), 1999. *OHSAS 18001:1999 – Occupational Health and Safety Management Systems – Specification (İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri – Şartname)*. Occupational Health and Safety Assessment Series (OHSAS), London. Erişim adresi: <https://www.ccohs.ca/products/oshworks/ohsas18001.html> (Erişim tarihi: 05.12.2025).

Cooklin, A., Joss, N., Husser, E., Oldenburg, B., 2017. Integrated approaches to occupational health and safety: A systematic review. *American Journal of Health Promotion*, 31(5): 401–412.

European Agency for Safety and Health at Work, 2007. *Safety and health at work is everyone's concern – Risk assessment essentials*. EU-OSHA.

Fan, D., Zhu, C. J., Timming, A. R., Su, Y., Huang, X., Lu, Y., 2020. Using the past to map out the future of occupational health and safety research: Where do we go from here? *The International Journal of Human Resource Management*, 31(1): 90–127.

Ghanad, A., 2023. An overview of quantitative research methods. *International Journal of Multidisciplinary Research and Analysis*, 6(8): 3794–3803.

Gul, M., 2018. A review of occupational health and safety risk assessment approaches based on multi-criteria decision-making methods and their fuzzy versions. *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, 24(7): 1723–1760.

ILO, 2001. *Guidelines on Occupational Safety and Health Management Systems (ILO-OSH 2001) – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemlerine İlişkin*

Rehber İlkeler. International Labour Office, Geneva. Erişim adresi: <https://www.ilo.org/media/268821/download> (Erişim tarihi: 10.12.2025).

ISO, 2018. *ISO 31000:2018 – Risk Management – Guidelines (Risk Yönetimi – Kılavuz)*. International Organization for Standardization, Geneva. Erişim adresi: <https://www.iso.org/standard/65694.html> (Erişim tarihi: 06.12.2025).

ISO, 2018. *ISO 45001:2018 – Occupational Health and Safety Management Systems – Requirements with Guidance for Use (İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri – Şartlar ve Kullanım Kılavuzu)*. International Organization for Standardization, Geneva. Erişim adresi: <https://www.iso.org/standard/63787.html> (Erişim tarihi: 06.12.2025).

ISO, 2022. *ISO 31073:2022 – Risk Management – Vocabulary (Risk Yönetimi – Terimler Sözlüğü)*. International Organization for Standardization, Geneva. Erişim adresi: <https://www.iso.org/standard/79637.html> (Erişim tarihi: 05.12.2025).

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012. Kanun No: 6331 (Kabul Tarihi: 20.06.2012). Resmî Gazete, 30 Haziran 2012, Sayı 28339. Erişim adresi: https://www.csgb.gov.tr/Media/fldk2co0/6331_isgkanunu_tr.pdf (Erişim tarihi: 16.12.2025).

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006. Kanun No:5510 (Kabul Tarihi: 31.05.2006). Resmî Gazete, 16 Haziran 2006, Sayı: 26200. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5510&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 16.12.2025).

İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği, 2012. Resmî Gazete, 29 Aralık 2012, Sayı 28512. Erişim adresi: <https://www.tbb.gov.tr/tr/mevzuat-uyurulari/sagligi-ve-guvenligi-risk-degerlendirmesi-yonetmeliği> (Erişim tarihi: 16.12.2025).

Kemp, S. E., Ng, M., Hollowood, T., Hort, J., 2018. *Introduction to descriptive analysis*. In

- Descriptive Analysis in Sensory Evaluation (eds S.E. Kemp, J. Hort and T. Hollowood). 1–39.
- Koçali, K., 2022. İş Sağlığı ve Güvenliğinde “Ramak Kala” Terimi Üzerine Değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 10(2): 34-39.
- Kruzhilko, O., Maystrenko, V., Polukarov, O., Kalinchyk, V. P., Shulha, A., Vasyliov, A., Kondratov, D., 2020. Improvement of the approach to hazard identification and industrial risk management, taking into account the requirements of current legal and regulatory acts. *Archives of Materials Science and Engineering*, 105(2).
- Leso, V., Fontana, L., Iavicoli, I., 2018. The occupational health and safety dimension of Industry 4.0. *La Medicina del Lavoro*, 109(5): 327.
- Marhavidas, P. K., Koulouriotis, D. E., 2021. Risk-acceptance criteria in occupational health and safety risk-assessment—the state-of-the-art through a systematic literature review. *Safety*, 7(4): 77.
- Marhavidas, P., Koulouriotis, D., Nikolaou, I., Tsotoulidou, S., 2018. International occupational health and safety management-systems standards as a frame for the sustainability: Mapping the territory. *Sustainability*, 10(10): 3663.
- Pandey, B. R., 2025. Rethinking occupational health and safety principles—a systems perspective. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 55(6): 1362–1383.
- Reniers, G. L. L., Dullaert, W., Ale, B. J. M., Soudan, K., 2005. Developing an external domino accident prevention framework: Hazwim. *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*, 18(2): 127–138.
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006. Kanun No: 5510 (Kabul Tarihi: 31.05.2006). Resmî Gazete, 16 Haziran 2006, Sayı 26200. Erişim adresi: <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane-sitesi/mevzuat-sitesi/Kanunlar/5510%20Say%C4%B1%C4%B1%20Sosyal%20Sigortalar%20ve%20Genel%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20Sigortas%C4%B1%20Kanunu.pdf> (Erişim tarihi: 16.12.2025).
- Taşkaya, G., 2025. Maruziyet: Kavramsal Kökleri ve İş Sağlığı Güvenliğindeki Yasal Çerçevesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 13(3): 151-157.
- Woodruff, J. M., 2005. Consequence and likelihood in risk estimation: A matter of balance in UK health and safety risk assessment practice. *Safety Science*, 43 (4): 345–353.
- Waring, D. R., Lemmens, T., 2004. Integrating values in risk analysis of biomedical research: The case for regulatory and law reform. *U. Toronto LJ*, 54: 249.